

Samvete och "idealjag"

I när förbund med vår personlighet finns det man i viss psykologisk litteratur kallar "överjag". Överjaget kombinerar den idealbild vi har av oss själva och hur vi skulle vilja vara, "idealjaget", med en slags polisiär funktion "samvetet", som talar om för när vi gör något som idealjaget inte gillar. När vi gjort något i våra egna ögon mindre bra slår samvetet till och får oss att må dåligt. I bästa fall lär vi oss av detta att inte göra om det. Som det mesta annat är även detta väldigt funktionellt, då det hjälper oss att fungera i sociala sammanhang. Gott och väl kan man tycka. Men som med mycket här livet – för litet eller för mycket skämmer allt. Ett för dåligt utvecklat överjag leder till svårigheter att anpassa sig till rådande normer för socialt samspel, vilket i sin tur ofta leder till att man tenderar att bara tänka på sig själv och inte drar sig för att bättra på verkligheten med hjälp av lögn eller bete sig bedrägligt mot sina medmänniskor. Ett dåligt utvecklat överjag kan i sämsta fall leda till brottslighet och klammeri med rättvisan. I de mest uttalade fallen brukar man tala om psykopati och sociopati. Människor med för dåligt utvecklade överjag lider kanske inte så mycket själva, däremot får de omgivningen att lida genom sin hänsynslöshet. Tack och lov är detta tämligen ovanligt. Å andra sidan; ett för strängt överjag gör att man tenderar att ställa för höga krav på sig själv, och man dömer sig själv stenhårt om man inte lyckas leva upp till de högt ställda kraven. Ett för väl utvecklat överjag är desto vanligare, och det leder ofta till eget lidande i form av t ex social hämning, känslor av otillräcklighet och stor känslighet för vad omgivningen kan tänkas tycka om en. I vissa fall leder det t o m till en självbild som präglas av föreställningar om oförmåga att fungera på egen hand eller ett kontrollbehov som närmar sig tvångsmässighet.